

Аспірантка кафедри педагогіки і методики
технологічної та професійної освіти
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»
(м. Слов'янськ, Україна) E-mail: helna1787@gmail.com

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДІЯЛЬНІСНОГО КОМПОНЕНТА ТЮТОРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Стаття присвячена дослідженню механізмів використання інтерактивних технологій у процесі формування діяльнісного компонента тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

Мета роботи полягає у визначенні сучасного стану сформованості діяльнісного компонента тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов та розкритті можливостей використання інтерактивних технологій навчання з метою підвищення рівня його сформованості.

Методологія. У процесі дослідження використано такі методи: метод аналізу і синтезу, узагальнення, порівняння, тестування, опитування, педагогічного спостереження, педагогічного експерименту.

Наукова новизна. Наразі у педагогічній практиці представлена перша спроба розв'язання проблеми використання сучасних інноваційних педагогічних технологій навчання з метою підвищення у майбутніх учителів рівня сформованості необхідних для тьюторської діяльності вмій та навичок, актуалізації їх суб'єктності і самостійності.

Висновки. У процесі проведеного емпіричного дослідження окресленої проблеми ми дійшли наступних висновків. Аналіз сучасного стану сформованості діяльнісного компонента тьюторської компетентності свідчить, що більшість здобувачів експериментальної й контрольної груп мають низький і середній рівень сформованості тьюторських навичок. З метою детермінації змін діяльнісного компонента була впроваджена педагогічна умова, щодо застосування інтерактивних технологій у процесі формування тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Використання інтерактивних технологій як «мозковий штурм», «круглий стіл», «ділова гра», «навчання за допомогою кейсів» сприяють розвитку фасилітативних, аналітичних, комунікативних навичок, навичок індивідуальної і групової роботи, навичок застосовувати набуті теоретичні знання, а також діяти самостійно й відповідально.

Перспективу подальших розвідок в окресленій проблемі вбачаємо в експериментальній перевірці інших структурних компонентів тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

Ключові слова: тьюторська компетентність, тьютор, вчитель, діяльнісний компонент, інтерактивна технологія.

Постановка проблеми. Актуальність роботи. Педагогічні умови формування тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов потребують не лише теоретичного обґрунтування, а й експериментальної перевірки. На основі даних про сучасний стан сформованості досліджуваного явища та відповідно до розроблених концептуальних положень, у яких ураховано, що здобувачі українських закладів вищої освіти не мали досвіду навчання за тьюторською моделлю, а звідси – їм важко зрозуміти, відчути, який вплив мають їх дії на тьюторанта, ми розробили гіпотезу дослідження. Згідно з гіпотезою – процес формування тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов набуває ефективності за умови реалізації сукупності трьох педагогічних умов, які детермінують зміни у мотиваційно-ціннісному й особистіно-рефлексивному компонентах, когнітивному компоненті, діяльнісному компоненті.

Враховуючи той факт, що дослідження потребує виваженості та ґрунтовності у викладі матеріалу, в означеній статті ми звуємо наші наукові пошуки й розкриємо процедуру впровадження інтерактивних технологій навчання в процес професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов з метою підвищення рівня сформованості діяльнісного компонента тьюторської компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що до проблеми індивідуалізації навчання і тьюторства, як особливої освітньої моделі, прикута увага українських та іноземних вчених, як-от: Е. Барієвої, А. Бойко, С. Ветрова, О. Васюк, Н. Дем'яненко, М. Іващенко, А. Сучану, К. Осадчої, С. Сисоевої, Р. Шаран, Т. Chin, N. Falchikov, M. Smits, J. Tummons та ін. До проблеми тьюторської компетентності звертались у своїх працях В. Адольф, А. Бойко, О. Гайманова, Т. Ковальова, К. Осадча, А. Сергеева тощо. Над питанням розробки та впровадження ефективних педагогічних умов у зміст підготовки майбутніх педагогів працювали В. Цилицький, С. Єфіменко, А. Сучану. Різні аспекти впровадження в освітній процес інтерактивних технологій були предметом дослідження С. Сисоевої, С. Ніколаєвої, О. Пометун, В. Майборода та інших. Проте процес формування у майбутніх учителів навичок, необхідних для тьюторського супроводу, за допомогою інтерактивних технологій навчання залишається не дослідженим.

Мета статті полягала у визначенні сучасного стану сформованості діяльнісного компонента тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов та розкритті можливостей використання інтерактивних технологій навчання з метою підвищення рівня його сформованості.

Методологія дослідження. Для досягнення зазначеної мети ми використали наступні методи: метод аналізу і синтезу, узагальнення, порівняння, тестування, опитування, педагогічного спостереження, педагогічного експерименту.

Наукова новизна полягає в тому, що у статті вперше розкрита проблема використання сучасних інноваційних педагогічних технологій навчання з метою підвищення у майбутніх учителів рівня сформованості необхідних для тьюторської діяльності вмінь та навичок, актуалізації їх суб'єктності і самостійності.

Результати дослідження. Дослідно-експериментальну роботу, метою якої було формування діяльнісного компонента тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов, ми проводили в декілька етапів.

На констатувальному етапі ми визначили критеріально-рівневу базу досліджуваного явища, розподілили групи здобувачів на експериментальну (ЕГ) та контрольну (КГ). Експериментом було охоплено 340 майбутніх учителів іноземних мов (170 осіб – ЕГ, 170 осіб – КГ) педагогічних та класичних закладів вищої освіти України. З метою діагностики діяльнісного компонента тьюторської компетентності ми виокремили практичний критерій, який характеризує здатність педагогів реалізовувати отримані знання при вирішенні професійно важливих завдань та розкривається у таких показниках, як-от: розвиненість тьюторських умінь; здатність застосовувати набуті знання щодо механізмів тьюторських дій в різних ситуаціях; автономія під час виконання визначених завдань. Серед інструментів для діагностики було використано тест, опитувальник з запропонованими для вирішення завданнями щодо тьюторського супроводу, есе, педагогічне спостереження.

За результатами обробки даних (Таблиця 1) ми встановили, що лише 4,5% здобувачів ЕГ та 5,5% здобувачів КГ мають високий рівень сформованості діяльнісного компонента тьюторської компетентності, у той час як 44,1% здобувачів ЕГ, 45,5% здобувачів КГ продемонстрували середній рівень і 51,4% здобувачів ЕГ та 49% здобувачів КГ продемонстрували, відповідно, низький рівень сформованості тьюторських навичок.

Таблиця 1

Результати діагностики діяльнісного компонента тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов на констатувальному експерименті

Рівень сформованості	Результати ЕГ	Результати КГ	Різниця
високий (творчий)	4,5%	5,5%	-1
середній (реконструктивний)	44,1%	45,5%	-1,4
низький (репродуктивний)	51,4%	49%	+2,4

Враховуючи данні констатувального експерименту, ми висунули припущення, що рівень сформованості діяльнісного компонента досліджуваного явища можливо підвищити шляхом впровадження педагогічної умови «застосування інтерактивних технологій навчання в процесі формування тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов».

Обґрунтуємо свою думку. Інтерактивні технології навчання сприяють активізації суб'єктної позиції здобувача. Це означає, що майбутній педагог в межах штучно створених професійних моделей-ситуацій повинен взяти на себе відповідальність за власний освітній шлях і завдяки самостійному

пошуку, здатності до кооперації, комунікативним здібностям відтворити певні дії, використовуючи набуті теоретичні знання, або, інтегруючи знання, розробити алгоритм дій в невизначеній ситуації.

Впровадження зазначеної педагогічної умови відбувалось під час формувального етапу експерименту зі здобувачами експериментальної групи, умови навчання контрольної групи залишились незмінними. Розглянемо більш детально механізм впровадження інтерактивних технологій в процес формування тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

Використання технології *«мозкового штурму»* у процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов було спрямовано на активізацію самостійної творчої інтелектуальної діяльності здобувачів через генерування ідей під час розв'язанні проблемних питань та їх подальший критичний аналіз. Здобувачам було запропоновано знайти відповідь на проблемні питання, як-от: «Впровадження тьюторства в освітню модель України», «Алгоритм активізації суб'єктної позиції учня», «Формула успіху тьюторської діяльності», «Складові успішної комунікації з учнем», «Ефективна організація індивідуальної та групової роботи дітей».

Наведемо приклад проведеного заняття за допомогою технології *«мозковий штурм»*. На етапі підготовки перед здобувачами було поставлено проблемне питання знайти «Формулу успіху тьюторської діяльності». Здобувачі були поділені на дві групи по 10 осіб: перша група генерувала ідеї за відведений час, другій групі потрібно було критично відібрати найкращі ідеї. На етапі власне *«мозкового штурму»* ми поставили перед здобувачами завдання сформулювати як найбільше ідей для розв'язання проблемного питання та встановили певні правила: ідеї можуть бути будь-які, крім явно нереальних, здобувачі пишуть ідеї на різнокольорових листочках та прикріплюють їх до магнітної дошки, критика заборонена, на генерацію й аналіз ідей здобувачі мають 30 хвилин. На етапі аналізу ідей долучилась друга група здобувачів-експертів, яким потрібно було відібрати найкращі ідеї, що можна реалізувати практично. Завдання завершилось підбиттям підсумків та груповою рефлексією.

Завдяки використанню педагогічної технології *«круглого столу»* здобувачі мали змогу тренувати вміння активного слухання, ефективної комунікації, працювати в команді, вміння безконфліктно розв'язувати спірні питання, прогностичні вміння. Після педагогічних практик, як майданчик обміну досвідом, ми провели круглі столи на тему «Мої перші успіхи в якості педагога-тьютора» зі здобувачами III курсу, «Мої перші кроки в професію вчителя іноземних мов в позиції тьютора» зі здобувачами IV курсу. До заходу були залучені здобувачі-практиканти, методисти, шкільні учителі, адміністрація дитячих таборів та керівник педагогічної практики.

У ході роботи круглих столів майбутні учителі іноземних мов виступили з рефлексивним звітом щодо проходження практики, презентували кейси своїх досягнень, ділились досвідом, як вони вийшли з тієї чи іншої ситуації. Шкільні вчителі-практики та адміністрація дитячих таборів відмітили, що на сьогодні тема тьюторства, а з ним і індивідуалізації освіти, є актуальною як ніколи, тому важливо, щоб випускники педагогічних закладів вищої освіти мали у своєму професійному інструментарії тьюторську компетентність.

Розглянемо наступну педагогічну технологію, яку ми використовували на етапі формувального експерименту – технологію *«ділової гри»*. Важливою перевагою застосування цієї технології є те, що для здобувачів були створені спеціально організовані моделі реальних професійних ситуацій, програючи які, вони тренували вміння, важливі для майбутньої професійної діяльності. Ми провели такі ділові ігри, як-от: «Складова успіху вчителя іноземних мов Нової української школи», «Креативний педагог», «Вчитель в епоху ліберальної освіти», «Я тебе чую та відчуваю», «Я – тьютор», «Встановлення зворотного зв'язку з підопічним».

Так, на меті ділової гри «Складові успіху вчителя іноземних мов Нової української школи», яка була організована для здобувачів II курсу під час вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка», був розвиток особистісних і професійних якостей майбутнього вчителя. Серед запропонованих якостей вчителя здобувачі обирали ті, які вважають важливими, розвивали навички у самодіагностиці та пошуку ресурсів, як ті чи інші необхідні якості можна набути.

В рамках навчальної дисципліни «Педагогіка канікул» було проведено ділову гру «Креативний педагог» під час якої ми розвивали креативні навички майбутніх учителів, їх творче мислення та навички командної роботи. Здобувачам була запропонована ситуація в літньому дитячому таборі: частина студентського колективу грали роль вожатих, методистів та адміністрації табору (їх задача була зробити самопрезентацію колективу та провести екскурсію дитячим табором), інша частина здобувачів грали роль дітей та їх батьків, які хочуть, щоб ресурси табору були спрямовані на розвиток і задоволення їх пізнавальних інтересів.

Наведемо приклад ще однієї розробленої ділової гри, яка була проведена зі здобувачами III курсу під час опанування навчальної дисципліни «Основи тьюторської діяльності в закладах освіти». Назва ділової гри – «Я – тьютор». Метою проведення гри було формування у здобувачів майстерності у здійсненні тьюторського супроводу в межах спеціально організованої квазіпрофесійної ситуаційної навчальної моделі, що наближена до реальних умов професійної діяльності.

На підготовчому етапі ми ознайомили майбутніх учителів іноземних мов з темою, цілями, задачами та правилами ділової гри; розподілили їх на мікрогрупи; роздали необхідний дидактичний матеріал; представили експертів. Під час основного етапу гри здобувачі у мікрогрупах розподілили ролі, шляхом обговорення та самостійного пошуку, вирішували практичні завдання, подані у картках, як-от: *обговорити та скласти тьюторський контракт з підопічним, здійснити тьюторський супровід пізнавального інтересу учня, підвищити рівень мотивації учня, провести бесіду з учнем за коучинговим принципом* тощо. Далі кожна мікрогрупа презентувала результати своєї спільної роботи (програвали сценку, демонстрували з повним обґрунтуванням розроблений дидактичний матеріал), відповідала на запитання експертів та інших учасників. На етапі оцінки експерти ділились враженням щодо ефективності та практичної значущості прийнятих здобувачами рішень.

Перейдемо до розгляду наступної інтерактивної технології – *«the case study»*. Особливе місце при формуванні тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов займала робота з кейсами, оскільки, по-перше, завдяки кейсам здобувачі мали змогу застосувати набуті теоретичні знання у процесі аналізу й вирішення спеціально відібраних реальних ситуацій, що мали місце під час тьюторського супроводу; по-друге, завдання були побудовані таким чином, що здобувачі занурювались у ситуацію, тобто брали на себе певну роль і вже з позиції цієї особистості повинні були продукувати нові знання; по-третє, працюючи в команді, здобувачі удосконалювали навички й уміння, особистісні якості, необхідні для ефективної комунікації та безконфліктного життя у соціумі.

Так, практичне заняття, присвячене вивченню творчості Річарда Баха на «Зарубіжній літературі» для здобувачів IV курсу ми провели у формі роботи з кейсами. Для аналізу майбутнім педагогам було запропоновано повість-притчу «Чайка на ім'я Джонатан Лівінгстон», яка є прикладом істинної тьюторської підтримки: чайка на ім'я Джонатан шляхом самонавчання, власних проб і помилок, відшліфовує навички польоту та виявляє готовність допомогти іншим, але менш досвідченим, знайти своє призначення в житті. На підготовчому етапі здобувачі отримали завдання ознайомитись індивідуально з текстом повісті та кейсами. На практичному занятті майбутні педагоги працювали у мікрогрупах по 6 осіб. Кожна група працювала з окремим кейсом – аналізувала твір та шукала відповіді на проблемні питання (наприклад, «У чому причина конфлікту?», «Жити за покликом серця і бути у вигнанні, чи йти разом з натовпом?», «Чи виникали у вас в житті такі ситуації?», «Що ви могли б порадити головному герою?»), підтверджуючи думки цитатами з тексту.

Іншим прикладом використання під час професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов технології «навчання за допомогою кейсів» з елементами проектної діяльності був позааудиторний захід «Стисло про тьютора», що ми провели в межах навчальної дисципліни «Основи тьюторської діяльності в закладах освіти». На підготовчому етапі здобувачі працювали у мікрогрупах, їх завданням було змонтувати на основі переглянутих і відібраних фільмів (наприклад, «Вчитель на заміну», «Перед класом», «Жовтневе небо», «Підкорювачі хвиль» тощо) 3-х хвилинний відеоряд, який би описував тьюторську діяльність. Під час заходу кожна команда презентувала за допомогою проєктора свій кейс-відеоряд, завданням інших команд було визначити проблему і шляхом обговорення знайти рішення.

Практичні заняття у формі роботи з кейсами, що описують реальні приклади тьюторської підтримки, також ми проводили під час вивчення теми «Education» навчальної дисципліни «Практика усного та писемного мовлення» зі здобувачами III і IV курсів. Так, розглядаючи проблемне питання «Як встановити та налагодити контакт з учнем?» майбутнім педагогам було запропоновано ознайомитись з навчальним текстом «Making connections» (by T. Chin «Tutor»), з якого вони дізнались про стилі взаємодії тьютора і тьюторанта, як знаходити спільну мову з учнем, як збирати інформацію про його вподобання та працювати з інтересами, чи потрібно дарувати підопічним подарунки. Це завдання здобувачі виконували індивідуально як домашнє завдання.

Під час практичного заняття здобувачі у мікрогрупах аналізували комунікативні ситуації, що мали місце бути під час тьюторського супроводу та які призвели до комунікативних невдач, обговорювали альтернативні рішення, склали «Порадник для ефективного спілкування з тьюторантом». Далі кожна група презентувала результати своєї роботи. Наступним завданням була рольова гра. Ми запропонували здобувачам продумати та скласти діалог-ситуацію «Перше знайомство тьютора з підопічним, який не має бажання спілкуватися». Відповіді майбутніх учителів іноземних мов були досить різноплановими, проте ми відмітили, що завдання у подоланні комунікативних бар'єрів, які іноді виникають між наставником і підопічним у спілкуванні, не всім здобувачам вдалось подолати.

Майбутні педагоги зауважили, що впровадження інтерактивних технологій навчання в освітній процес дозволило їм поглянути з іншого боку на тьюторську діяльність вчителя оновленої української школи. Завдяки атмосфері свободи, невимушеності, самостійності та рівності, яку створили викладачі під час занять, вони могли тренувати і розвивати навички, необхідні для ефективного супроводу індивідуального освітнього маршруту учнів, набули досвіду діяльності поки що у квазіпрофесійному освітньому просторі закладу вищої освіти та розумінню алгоритму своїх дій у типових та нетипових професійних ситуаціях.

Висновки. У процесі проведеного емпіричного дослідження окресленої проблеми ми дійшли наступних висновків. Аналіз сучасного стану сформованості діяльнісного компонента тьюторської компетентності свідчить, що більшість здобувачів експериментальної й контрольної груп мають низький і середній рівень сформованості тьюторських навичок. З метою детермінації змін діяльнісного компонента була впроваджена педагогічна умова, щодо застосування інтерактивних технологій у процес формування тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Використання інтерактивних технологій як «мозковий штурм», «круглий стіл», «ділова гра», «навчання за допомогою кейсів» сприяють розвитку фасилітативних, аналітичних, комунікативних навичок, навичок індивідуальної і групової роботи, навичок застосовувати набуті теоретичні знання, а також діяти самостійно й відповідально.

Перспективу подальших розвідок в окресленій проблемі вбачаємо у експериментальній перевірці інших структурних компонентів тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

Harmash O.

ORCID 0000-0002-0227-9274

Post-graduate student of the department of pedagogy and methodology of technological and professional education, State higher educational institution «Donbas State Pedagogical University» (Slovyansk, Ukraine) E-mail: helna1787@gmail.com

INTERACTIVE TECHNOLOGIES AS A WAY OF FORMING THE ACTIVITY COMPONENT OF THE TUTOR COMPETENCE

The article is devoted to the study of the possibilities in using the interactive technologies in the process of forming the activity component of the tutor's competence of future teachers for foreign languages.

***The article's purpose** is to determine the current situation by formation the activity component of the tutor's competence of future teachers for foreign languages and to reveal the possibilities of using interactive learning technologies with the aim to increase the level of its formation.*

***Methodology.** It is used the following methods in the research: the method of analysis and synthesis, the method of generalization, the method of comparison, the testing, the survey, the pedagogical observation, the pedagogical experiment.*

***Scientific novelty.** It is the first attempt to solve the problem of using modern innovative pedagogical technologies with the aim to increase the level of formation necessary for tutoring skills and abilities by future teachers, to actualize their subject position and autonomy.*

***Conclusions.** So we can make the following conclusions. It is shown by analyzing the current situation of formation the activity component of the tutor's competence of future teachers that the majority of applicants in the experimental and control groups have a low and average level of tutor skills. In order to determine changes in the activity component, it was introduced the pedagogical condition using the interactive technologies in the process of forming the tutor competence of future teachers for foreign languages. Using the interactive technologies such as «the brainstorming», «the round table», «the business game», «the case study» contribute to the development of facilitation, analytical, communication skills, individual and group work skills, skills to apply the acquired theoretical knowledge, as well as to act autonomy and responsibly.*

The prospect of further researches consist in the outlined problem in the experimental verification of other structural components of the tutor competence of future teachers for foreign languages.

Keywords: *tutor competence, tutor, teacher, activity component, interactive technology.*

Стаття надійшла до редакції: 04.05.2020

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор С. О. Омельченко